

Exilová léta Přemysla Otakara I.

Přemysl Otakar I. je významnou postavou našich dějin a jedním z nejvýznamnějších českých králů. Proto možná trochu zarazí, jak málo víme o letech, kdy se neúčastnil vlády, ať už jako markrabě moravský, český kníže nebo český král. Jak to tedy bylo s Přemyslovými exilovými či nám jinak neznámými roky?

V Přemyslově životě jsou taková neznámá místa tři, i když v prvním případě jeho pobyt alespoň tušíme. Kdy se Přemysl narodil, bohužel nevíme. Ani profesionální historikové v tom nejsou zajedno.¹ Já osobně se přikláním k narození krátce před rokem 1165, a to s ohledem na antropologický výzkum i na Přemyslovo umístění v písemných pramenech. Zřejmě poklidnému dětství v Praze učinil přítrž císař Svaté říše římské Fridrich Barbarossa, který roku 1173 zbavil Přemyslova otce a tehdejšího českého krále Vladislava I. trůnu. Vladislav se s dětmi uchýlil na vdovské statky své manželky Judity do durynského Meerane, kde také v lednu roku 1174 zemřel.² Pohřben byl však v Míšni.³ Pravděpodobně se zbytek rodiny přesunul do Míšeňska, kde Přemysl navázal vztah s dcerou Oty Bohatého Adlétou.⁴ Je třeba podotknout, že během těchto let nemáme o Přemyslovi žádnou zprávu a vše můžeme pouze odvozovat.

Prvně máme budoucího českého krále doloženého v roce 1179 jako markraběte moravského, v době, kdy se po jakémsi převratu stal českým knížetem jeho starší bratr Bedřich.⁵ Roku 1185 dokonce Přemysl v čele Bedřichova vojsko uskutečnil dvě trestné výpravy na Moravu proti jejímu novému pánovi, Konrádu Otovi – první v létě, druhá, zimní, skončila snad nejhorší bitvou v dějinách mezi Čechy a Moravany, bitvou u Loděnice.⁶ Jejím důsledkem byly tzv. Knínské dohody,⁷ podle některých historiků obsahující i ujednání mezi knížetem Bedřichem a právě Konrádem Otou, na jehož základě se měl po Bedřichově smrti stát českým knížetem právě Konrád Ota.⁸ Já sama se domnívám, že Knínské dohody otázku nástupnictví obsahovat vůbec nemusely (viz níže).

Kníže Bedřich zemřel již v březnu 1189.⁹ Jarloch nás informuje o tom, že nový kníže Konrád Ota nesplnil závazky vůči Bedřichově manželce, o jeho Bedřichových bratrech však nepadne ani zmínka.¹⁰ Můžeme se jen domnívat, že skončili v exilu, nicméně M. Wihoda tuto variantu nepovažuje za pravděpodobnou, poukazuje totiž na fakt, že Konrád Ota „úzkostlivě dbal na práva příbuzných“.¹¹ V každém případě zprávy o obou bratrech na několik let mizejí.

V září roku 1191 umírá na císařské výpravě Konrád Ota¹² a české knížectví je tak opět bez pána. Na několik měsíců se knížetem stává Václav, jenže své šance chce využít také Přemysl. Snad na konci téhož roku se opevnil na Pražském hradě, Václav se sice nemínil vzdát, situaci však vyřešil pražský biskup, také Přemyslovec Jindřich Břetislav. Ten u tehdejšího císaře Svaté říše římské Jindřicha VI. Štaufského vymohl trůn právě Přemyslovi za nemalý finanční obnos.¹³ Václav byl nucen uprchnout a zemřel v míšeňském vězení, snad k Přemyslově žádosti.¹⁴ Roku 1192 tedy máme Přemysla doloženého v kronikách¹⁵ i v listinách.¹⁶

Přemyslova vláda však netrvala dlouho. Kníže zřejmě přecenil své postavení – císař Jindřich VI. byl silný soupeř, a biskup Břetislav nakonec také. V císařových očích Přemyslovi neprospělo oddalování

¹ Srov. např. WIHODA, Martin: Vladislav Jindřich. Matice moravská, Brno, 2007, s. 35-36, nebo ŽEMLIČKA, Josef: Přemysl Otakar I. Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu. Svoboda, Praha, 1990, s. 33.

² Letopis Jarlochův, Fontes Rerum Bohemicarum II. Příprava vydání Josef Emler, překlad Václav Vladivoj Tomek. Museum Království českého, Praha, 1874, s. 466

³ tamtéž

⁴ Okolnosti vzniku jejich vztahu, datum uzavření sňatku, to, jak se k němu stavěla rodina nevěsty, pokud Přemysl byl jen vyhnancem, bohužel neznáme. Indicie nám mohou poskytnout pouze listiny týkající se jejich pozdějšího rozvodu, na jejichž základě můžeme svatbu položit někde k roku 1180. (Srov. NOVOTNÝ, Václav: České dějiny dílu I. část 3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197-1253). Laichter, Praha, 1928, s. 238)

⁵ Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (CDB): Tomus I, ed. Gustav Friedrich. Praha, 1904, č. 291, s. 257 a násl.

⁶ Zprávu o obou vpádech má Jarloch, FRB II s. 506 a 507.

⁷ Jarloch, FRB II s. 507

⁸ WIHODA s. 59, ŽEMLIČKA, Josef. Čechy v době knížecí 1034–1198. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2007, s. 320

⁹ ŽEMLIČKA, Josef: Přemysl Otakar I. Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu. Svoboda, Praha, 1990, s. 52

¹⁰ Jarloch, FRB II s. 508

¹¹ WIHODA s. 67

¹² Jarloch, FRB II s. 509, ŽEMLIČKA: Čechy s. 325

¹³ Jarloch, FRB II s. 509

¹⁴ Druhé pokračování Kosmovy kroniky, Druhé pokračování Kosmovy kroniky, přeložili Hrdina, Karel – Tomek, Václav Vladivoj – Bláhová, Marie, komentáře Bláhová, Marie – Fiala, Zdeněk. In: Pokračovatelé Kosmovi. Svoboda, Praha, 1974, s. 91

¹⁵ Pokračovatelé Kosmovi s. 91 a 92, Jarloch, FRB II s. 509

¹⁶ Zřejmě v červnu roku 1192 v Gelnhausenu (Regesta Imperii (RI) IV, Dritte Abt. 1152 (1122)-1190, 1. Lieferung 1152 (1122)-1158, ed. Johann Friedrich Böhmer, präpar. Gergard Baaken. Kolín nad Rýnem, Vídeň, 1972, č. 221, Urkunden Heinrichs VI. für deutsche Empfänger, ed. Bettina Pferschy-Maleczek [online]. 18.12.2012 [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.mgh.de/datenbanken/urkunden-heinrichs-vi-fuer-deutsche-empfaenger/>, BB 221) a zřejmě na počátku prosince roku 1192 v Altenburgu (RI IV/3 č. 266a).

zaplacení svého závazku za umožnění vlády v Čechách,¹⁷ ani nepřetržitá přítomnost biskupova na císařově dvoře.¹⁸ V létě roku 1192 se zúčastnil přeshraničního vyřizování sporů Albrechta z Bogenu, manžela své neteře Ludmily, s Ludvíkem Bavorským.¹⁹ Definitivní tečku za alespoň neutrálním vztahem Jindřicha VI. k Přemyslovi učinilo protištaufské spiknutí, jehož snad měl být Přemysl účasten.

U toho se na chvíli zastavme. Nálada v Říši už byla delší dobu protištaufská, autoritativní jednání Jindřicha VI. mnohým nevyhovovalo. Tajný spolek vedl Jindřich Lev, příslušník rodu Welfů, jehož otec Jindřicha VI., Fridrich Barbarossa, připravil o jeho državy.²⁰ Jindřich Lev byl současně švagrem anglického krále Richarda Lví srdce, hrdinstvím opředěného účastníka Třetí křížové výpravy. Spojenci zřejmě spoléhali na pomoc právě z Richardovy strany. Jenže náhoda tomu chtěla jinak – Saladinův někdejší protivník se vracel ze Svaté země přes Rakousko, kde byl nedaleko Vídně poznán a zajat rakouským vévodou Leopoldem,²¹ který s ním měl nevyřízené účty ještě z Levanty.²² Tím veškeré tehdejší plány na odpor vůči Jindřichovi VI. padly. Pro Přemysla tato událost měla velmi nepříjemnou dohru: v jedné štyrské kronice se totiž dočteme, že král Richard mířil přes Rakousko do Čech.²³ Pokud by byla tato zpráva pravdivá, znamenalo by to nejen, že Přemysl byl na straně povstalců,²⁴ ale i že tuto informaci musel anglický král mít; v takovém případě můžeme ovšem jen spekulovat, jak se mohla k Richardovi dostat.

V červnu roku 1193 tedy zbavil Jindřich VI. Přemysla Českého knížectví.²⁵ To sice ještě neznamenalo definitivní zánik jeho vlády, ovšem výprava nového vládce, biskupa Jindřicha Břetislava, v kombinaci s přeběhnutím většiny zemské šlechty na stranu Přemyslova protivníka u středočeských Zdic už ano.²⁶ Přemysl se sice opevnil na Pražském hradě, ovšem před Vánoce téhož roku jej opustil.²⁷ Kam? To bohužel nevíme.

Další zprávy máme až z roku 1197. Zdraví knížete Jindřicha Břetislava se zřejmě od počátku roku 1197 začalo zhoršovat. Toho využil Přemysl, aby snad někdy v květnu téhož roku přitáhl do Čech.²⁸ Jenže místní šlechta, pamětlivá svého chování u Zdic v roce 1193, v biskupově jménu zakročila a Přemysl odtáhl s nepořízenou.²⁹ Její samotný zásah ovšem nevyjadřoval příchyllost ke knížeti-biskupovi, ale spíš obavu z následků z Přemyslova postupu vůči nim, pokud by se stal knížetem on. Jindřich Břetislav po Přemyslově neúspěšném vpádu nechal uvěznit alespoň jeho bratra Vladislava, který po bratrově pádu na sklonku roku 1193 neuprchl ze země, ale zůstal. Jenže kníže-biskup se zřejmě obával, že by se útok mohl opakovat, možná si nebyl ani jist, že by jej čeští pánové znovu odrazili, a proto se vydal na pouť do tehdy říšského Chebu, kde nakonec 15. června 1197 zemřel.³⁰ Čeští předáci poté posadili na český trůn dosud uvězněného Vladislava.³¹ Přemysl se ovšem s takovým vývojem nesmířil a, snad se silnějším vojskem než minule, vytáhl do Čech znovu v prosinci 1197. Vladislav mu se svými ozbrojenci vyjel vstříc. Místo boje však požádal bratra o schůzku, na níž se dohodli na dalším postupu: Vladislav rezignoval v Přemyslův prospěch oplátkou za titul moravského markraběte a zřejmě i beztrestnost pro české předáky.³² Roky nejistoty a převratů na českém trůnu skončily.

Z výše uvedeného stručného výkladu vyplývá, že o Přemyslovi nemáme dostatečné zmínky v následujících obdobích: 1173-1179 (od odchodu krále Vladislava I. s rodinou do Durynska do

¹⁷ ŽEMLIČKA: Přemysl s. 62

¹⁸ Jarloch, FRB II s. 509

¹⁹ Český kronikář popisuje událost jako pomoc „jakýmsi Němcům“ (Pokračovatelé Kosmovi s. 92), konkrétnější informace podávají kroniky německé (De Advocatis Althensibus, Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum (MGH SS), Tomus XVII, ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1861, s. 373-4, podrobněji Hermannii Althensis Annales, MGH SS 17, s. 385). Pikantní na celé záležitosti je to, po Albrechtově smrti si vdova Ludmila vzala právě Ludvíka Bavorského.

²⁰ ŽEMLIČKA: Čechy s. 317

²¹ TYERMAN, Christopher: Svaté války: dějiny křížových výprav. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2012, s. 470 a násl., ŽEMLIČKA: Přemysl s. 63, WIHODA s. 75

²² NICOLLE, David: Třetí křížová výprava 1191: Richard Lví srdce, Saladin a zápas o Jeruzalém. Grada, Praha, 2008, s. 54

²³ Continuatio Admutensis, MGH SS 9, s. 587

²⁴ O tom nás informuje například Cronica Reinhardsbrunnensis, Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum (MGH SS), Tomi XXX Pars I. Hannover, 1896, s. 552, a nepřímě i Jarloch, FRB II s. 509.

²⁵ Jarloch, FRB II s. 510, Hermannii Althensis Annales, MGH SS 17, s. 385, Cronica Reinhardsbrunnensis, MGH SS 30/1, s. 552

²⁶ Jarloch, FRB II s. 510

²⁷ Jarloch, FRB II s. 510. Jindřicha Břetislava máme jako knížete doloženého poprvé zřejmě 28. ledna 1194 ve Würzburku (BB 331, Urkunden Heinrichs VI. für deutsche Empfänger, ed. Bettina Pferschy-Maleczek [online]. 18.12.2012 [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.mgh.de/datenbanken/urkunden-heinrichs-vi-fuer-deutsche-empfaenger/>)

²⁸ Jarloch, FRB II s. 512

²⁹ Jarloch, FRB II s. 512

³⁰ Jarloch, FRB II s. 512, ŽEMLIČKA: Čechy s. 374

³¹ Jarloch, FRB II s. 513, WIHODA s. 85 a násl.

³² Jarloch, FRB II s. 514 a 515, WIHODA s. 86, ŽEMLIČKA: Přemysl s. 69 a 70

nástupu knížete Bedřicha na trůn), 1189-1192 (od Bedřichovy smrti do převzetí moci Přemyslem) a 1193-1197 (od ústupu z obleženého Pražského hradu do dohody s bratrem Vladislavem). Pokud jde o první období, Přemyslovo dětství a dospívání, víme, že rodina z Prahy odešla do Durynska, že král Vladislav byl po své smrti pohřben v míšeňské katedrále a že zřejmě na konci tohoto období se Přemysl sblíží s Adlétou Míšeňskou, kterou si také bere za manželku. Věnujme se proto nyní dvěma dalším obdobím jeho života.

Doba po Bedřichově smrti – domov, nebo exil?

V březnu roku 1189 umírá kníže Bedřich, po něm nastupuje na trůn Konrád. Jarloch konkrétně uvádí následující: „...*Po něm následoval Kunrat, jinak Ota, ... přízní paní Alžběty, která mu hrad Pražský v ruce vydala, přijavši od něho slib na Olomúcko; ale on, dosáhnuv, co chtěl, potom jí zklamal...*“ M. Wihoda se však, jak je uvedeno výše, nedomnívá, že by se ono Konrádovo zklamání mělo vztahovat i na Bedřichovy bratry, tj. Přemysla s Vladislavem.³³ Vychází přitom z kladného hodnocení, které se o Konrádovi zachovalo v zahraničních kronikách.³⁴ J. Žemlička pokazuje na Konrádův „chlad“ vůči oběma bratrům s odkazem na fakt, že ten zřejmě „Přemyslovi nezapomenul krvavou lázeň u Loděnice“.³⁵ K tomu, kde trávili oba bratři čas až do roku 1192, se však nevyjadřuje. V. Novotný předpokládá, že Bedřichovi bratři „nebyli asi nuceni opustit vlast, aspoň o ničem podobném neslyšíme“.³⁶

K pochopení celé situace se však musíme vrátit o pár let zpátky. Na konci března 1188 v Mohuči císař Fridrich Barbarossa spolu se stejnojmenným svým synem přijal kříž za účelem navrácení Jeruzaléma do rukou křesťanů po jeho dobytí Saladinem v říjnu roku 1187,³⁷ přidalo se k němu množství představitelů církevních i světských. K výpravě se měl připojit i kníže Bedřich, byť někteří autoři o této informaci pochybují.³⁸ Podle některých zpráv se měl k výpravě připojit i Konrád Ota, který však, zřejmě s ohledem na nedávné převzetí vlády, zůstal doma.³⁹ Namísto sebe poslal Děpolda II., synovce krále Vladislava a Přemyslova bratrance. Děpold sám měl s knížetem Bedřichem složitý vztah – nejprve spolu, zdá se, vycházeli dobře, jenže jejich vztah zkalily Děpoldovy rozepře s biskupem Jindřichem Břetislavem, respektive spíše biskupovy stížnosti, které vyvrcholily roku 1187, kdy je řešil samotný Fridrich Barbarossa.⁴⁰ Děpold byl nucen před Bedřichovým hněvem uprchnout,⁴¹ po Konrádově nástupu k moci se však mohl vrátit do svého údelu.⁴² Z jakého důvodu vyslal s českým kontingentem kníže Konrád právě Děpolda? Považoval Děpolda za nejhodnějšího zástupce, protože mu věřil, nebo byl rád, že měl svého soupeře pod kontrolou dostatečně daleko? M. Wihoda se domnívá, že za Děpoldovým útekem z Čech v roce 1187 stálo jeho připojení k povstání ze strany Konráda.⁴³ Pokud se Děpold po Bedřichově smrti mohl vrátit na své statky, můžeme spíše předpokládat, že Konrád Ota nějakou větší obavu z Děpoldova chování neměl.

A dále – z jakého důvodu Konrád vlastně na tu křížovou výpravu neodjel? Byl snad motivován obavou, že by někdo z Přemyslovců využil situace a v jeho nepřítomnosti se zmocnil trůnu? Nebo doufal, že v doprovodu syna Fridricha Barbarossy a římského krále Jindřicha (budoucího císaře Jindřicha VI.) dosáhne větších úspěchů? A kdy vůbec Konrád přijal kříž, bylo to před získáním českého trůnu, anebo až po něm?⁴⁴ Bohužel, prameny mlčí. Nezbyvá nám proto než se pustit do spekulací. V každém případě Děpold ve Svaté zemi zemřel,⁴⁵ zatímco Konrád se vypravil s Jindřichem VI. na jeho římskou jízdu, která měla být spojena se získáním Sicilského království. Jenže 9. září 1191 v Apulii kníže Konrád zemřel.⁴⁶

³³ WIHODA s. 67

³⁴ tamtéž

³⁵ ŽEMLIČKA: Čechy s. 324

³⁶ NOVOTNÝ s. 1103

³⁷ TYERMAN s. 372

³⁸ Srovnej ŽEMLIČKA: Čechy poznámku č. 27 na s. 550. Informaci o přijetí kříže Bedřichem mají například Annales Stadenses, Monumenta Germaniae Historica, Scriptores (MGH SS), Tomus XVI, ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1859, s. 351.

³⁹ Jarloch, FRB II s. 508. Nesplnění svého závazku mu vyčítá kronikář Ansbert (Historia de expeditione Friderici Imperatoris, Fontes Rerum Austriacarum, Scriptores 5, Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1863, s. 17, česky SOUKUP, Pavel: Třetí křížová výprava dle kronikáře Ansberta. Knihovna Jana Drdy, Příbram, 2003, s. 54, NOVOTNÝ s. 1104).

⁴⁰ ŽEMLIČKA: Čechy s. 322

⁴¹ Pokračovatelé Kosmovi s. 91

⁴² Pokračovatelé Kosmovi s. 91

⁴³ WIHODA s. 65

⁴⁴ Z titulatury kronikáře Ansberta bychom se mohli přiklonit spíše ke druhé variantě, neboť Konrád je nazýván jako „dux Boemie“, což na druhou stranu nevylučuje přijetí kříže dříve s tím, že v době sepsání již Konrád knížetem byl (Monumenta Germaniae Historica, Scriptores (MGH SS), Tomus V, ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1844, s. 23).

⁴⁵ Pokračovatelé Kosmovi s. 91

⁴⁶ Jarloch, FRB II s. 509, Pokračovatelé Kosmovi s. 91

M. Wihoda uvádí, že Konrád před svým odjezdem do Itálie pověřil správou země Václava, bratra někdejšího knížete Soběslava II.;⁴⁷ vychází přitom z údajů soudobých kronik o krátkém (asi tříměsíčním) převzetí moci Václavem právě po jeho smrti.⁴⁸ V roce následujícím se knížetem stává Přemysl. Jarloch nás informuje o tom, že Přemyslovi k jeho knížecímu titulu pomohl biskup Jindřich Břetislav,⁴⁹ Druhé pokračování Kosmovo má zprávu o tom, že Přemysl obsadil Pražský hrad, Václav mu po určitou dobu vzdoroval, ale zřejmě po zásahu biskupa Břetislava, který snad v té době již měl pověření od Jindřicha VI., byl nucen hrad opustit a stáhnout se do ciziny.⁵⁰ V Míšeňsku byl zajat a ve vězení Přemyslova švagra Albrechta zemřel.⁵¹

Pojďme si nyní výše zmíněné události podívat podrobněji. Kníže Konrád odchází s Jindřichem VI. na jeho římskou jízdu; v dubnu 1191 je zřejmě přítomen jeho římské korunovaci,⁵² v květnu už stojí vojsko před Neapolí.⁵³ Dne 9. září podlehl nemoci i český kníže Konrád.⁵⁴ Po jeho smrti, resp. zřejmě poté, co zpráva o jeho smrti dorazila do Čech, na knížecí stolec usedl Václav. Ten se udržel několik měsíců; mezitím se Přemyslovi podařilo obsadit Pražský hrad, kde nějakou dobu Václavovi odolával. Biskup Břetislav se přiklonil na Přemyslovu stranu, pro tohoto svého bratrance orodoval u císaře Jindřicha, což nakonec zřejmě rozhodlo. Václav uprchl do Míšně.

Předně nás v hodnocení postupu jednotlivých aktérů omezuje fakt, že nevíme, co přesně bylo předmětem Knínských dohod, resp. jestli jejich součástí byla i nástupnická otázka (viz výše). Výslovně to z žádného pramene nevyplývá; jen fakt, že došlo ke smíru Bedřicha s Konrádem a že po Bedřichově smrti se vcelku klidně ujal vlády právě Konrád, nás může navést k tomu, že nástupnická otázka byla řešena. Ovšem lze si stejně dobře představit i situaci, kdy Konrád Istí dostal Pražský hrad (to je doloženo) a Přemysl s Vladislavem sami uznali, že na boj s Konrádem Otou nemají dost sil, byť Přemysl jistě o takové možnosti uvažoval. Je zřejmé, že dva vpády na Moravu, a zejména bitva u Loděnice, mu u moravských velmožů neudělaly dobré jméno, a pokud k tomuto faktu připojíme Bedřichovu určitou nepopularitu, možnou politickou nezkušenost a hlavně obsazení Pražského hradu Konrádem, vyjde nám, že Přemysl, pokud uvažoval o usednutí na český trůn, reálně zvážil své možnosti a ustoupil do pozadí. Tedy zatím...

Pokud Knínská dohoda opravdu nástupnickou otázku obsahovala, a Konrád Ota tak nastoupil na trůn v souladu s ujednáním s knížetem Bedřichem, mladší bratři Přemysl s Vladislavem pravděpodobně tuto dohodu respektovali, čímž lze odůvodnit absenci odporu po dobu Konrádovy vlády, a současně snahu ujmout se trůnu po jeho smrti (Václav zřejmě součástí nástupnických dohod nebyl). Jenže, mohl si být v takovém případě Konrád jistý, že budou dohody respektovány i v budoucnu, zejména při italském tažení? A jak se Přemysl s Vladislavem stavěli k podvodu, kterého se měl Konrád dopustit na jejich švagrové Alžbětě, Bedřichově manželce?

Pokud ovšem nástupnická otázka mezi Konrádem a Bedřichem řešena nebyla, naše úvaha bude ještě složitější. Z jakého důvodu se knížetem stal právě Konrád, a nikoliv některý z Bedřichových bratrů? Nemáme žádnou zprávu o tom, že by došlo k nějakým bojům o moc, což však neznamená, že o trůn neměli zájem. V takovém případě ovšem nepředpokládám, že by Konrád Bedřichovy bratry a zájemce o trůn nechal v Čechách, zejména po dobu své nepřítomnosti při císařově tažení do Itálie. Pro tuto hypotézu by svědčil i fakt, že se Přemysl s bratrem o žádný převrat nepokusili, dokud žil Konrád, po jeho smrti již ano.

Osobně bych se přikláněla spíše k variantě, že léta Konrádovy vlády strávili bratři v cizině – nedovedu si příliš představit situaci, kdy Konrád zanechá vše, co těžce vydobyl, a odjede do Itálie spoléhaje se na to, že jeho příbuzné, bratry zemřelého knížete Bedřicha, nenapadne využít nepřítomnosti panovníka a provést převrat. Navíc si již v té době mohl být Konrád vědom Přemyslovy ctižádosti, a současně mu asi těžko mohl odpustit oba vpády na Moravu v roce 1185. Pro tuto domněnku by svědčil i fakt, že Přemysl se vlády neujal ihned po Konrádově smrti, resp. po okamžiku, kdy se o ní ve Střední Evropě dozvěděli, nýbrž až po několika měsících. Spíše bych se domnívala, že se Václav k trůnu dostal zejména proto, že byl v centru dění, zatímco Přemysl někde v zahraničí sbíral vojsko a do Čech vtrhl, až když byl knížetem právě Václav. Také je třeba se ptát, kde Přemysl ono vojsko získal. Ani o tom bohužel nemáme zmínky, můžeme jen předpokládat, že ruku dílu mohl přiložit Přemyslův bratr Vojtěch, salcburský arcibiskup, snad i manželé obou jeho neteří Albrecht Míšeňský a Albrecht z Bogenu. V každém případě se načas stal, jak je uvedeno výše, Přemysl, Václav zahynul v míšeňském vězení.

⁴⁷ WIHODA s. 67

⁴⁸ Jarloch, FRB II s. 509, Pokračovatelé Kosmovi s. 91

⁴⁹ Jarloch, FRB II s. 509

⁵⁰ Pokračovatelé Kosmovi s. 92

⁵¹ tamtéž

⁵² CDB I č. 327 a 328, s. 301 a násl.

⁵³ CDB I č. 329 s. 302

⁵⁴ Jarloch, FRB II s. 509, Historia de Expeditione Friderici

Vyhnanství po první vládě

Jestliže v letech 1189-1191 můžeme Přemyslovo vyhnanství pouze předpokládat, v letech 1193-1197 můžeme o exilu již hovořit s jistotou. Přemysl opustil České knížectví někdy před Vánocemi 1193 (viz výše). J. Žemlička uvádí, že „první útulek mu (Přemyslovi) zřejmě poskytl Albrecht Míšeňský, po jeho smrti v roce 1195 se Přemysl patrně uchýlil k dalšímu z příbuzných, k hraběti Albrechtovi z Bogenu“.⁵⁵ M. Wihoda se domnívá, že se po nezdaru Přemysl „uchýlil do Míšeň pod ochranu některého ze svých wettinských švagrů“⁵⁶ s tím, že během prvního (neúspěšného) vpádu do Čech v roce 1197 Přemysla snad podporoval Albrecht z Bogenu.⁵⁷ V. Novotný uvažuje také o Albrechtu Míšeňském⁵⁸ a po jeho smrti o Albrechtovi z Bogenu.⁵⁹ Jenže – žádný z autorů pro podporu svých domněnek neuvádí žádné prameny. Problém je ovšem ten, že žádné prameny, které by nám řekly, kde se Přemysl během svého posledního exilu nacházel, neexistují, resp. mi žádné takové nejsou známy. Jak je to možné? Inu, těžko říci.

Předně je třeba uvést, že ani Jarloch, který jinak události roku 1193 popisuje poměrně podrobně, informací o tom, kam se Přemysl uchýlil, nemá. Můžeme jen předpokládat, kam asi mohly vést Přemyslovy kroky – možností je samozřejmě více. Jeho manželka Adléta zřejmě našla útočiště u bratrů v Míšni, je tedy možné, že jí její manžel následoval. Uvažuje se i o dvoře Albrechta z Bogenu, který byl nejen Přemyslovým příbuzným (přes manželku Ludmilu, jež byla Přemyslovou neteří), ale snad i přítelem; byl to právě Bogen, jemuž Přemysl ještě jako český kníže v létě roku 1192 pomáhal v sousedských sporech, čímž si vysloužil nevěli císaře Jindřicha. Jistě Přemyslovi určitou formu pomoci poskytl i jeho bratr Vojtěch, salcburský arcibiskup. Z nepřímých důkazů se můžeme domnívat, že (zejména) pozdější roky svého vyhnanství strávil na dvoře Jindřicha VI., resp. při jeho bojích v Itálii. Jenže pro žádnou z výše uvedených možností nesvědčí jediný důkaz.

Albrecht Míšeňský byl prvorozeným synem Oty Bohatého. Se svým mladším bratrem Dětrichem měl dlouhotrvající rozpory, jednou z jejich příčin byla Dětrichova snaha o ovládnutí Míšeňska, resp. nástupnické spory. Do nich se navíc střídavě zapojovali i rodiče obou bratrů, takže brzy míšeňský problém musel řešit i tehdejší císař Fridrich Barbarossa.⁶⁰ Po trestné výpravě, kterou do Míšeňska podnikl Konrád Ota, se Albrecht smířil s otcem a po jeho smrti roku 1190 se ujal svého dědictví. Jenže spory pokračovaly i nadále – roku 1194 z pokynu císaře Jindřicha vedl další trestnou výpravu Jindřich Břetislav, kníže-biskup, tentokrát proti Albrechtovi.⁶¹ Albrecht se v té době sice pohyboval tu a tam v císařově okolí,⁶² ale snad již tehdy zrál v císařově hlavě nápad, jak získat Míšeňsko pro sebe. V červnu 1195⁶³ Albrecht nečekaně umírá, snad měsíc po své manželce Žofii.⁶⁴ Chronicon Montis Sereni⁶⁵ nás dokonce informuje o tom, že byl otráven.⁶⁶ Poté Míšeňsko zabral císař Jindřich, přestože Albrechtův mladší bratr Dětrich stále žil.⁶⁷ Spekulacím, že Albrechtova smrt nebyla náhodná, se samozřejmě císař nevyhnul. Dětrichovi zřejmě zůstaly državy v okolí Weissenfelsu, ale těžko mohl nějakým zásadnějším způsobem podporovat svého švagra, s nímž však asi nevycházel nejlépe, neboť Přemysl zřejmě stranil v míšeňském sporu jeho bratru Albrechtovi.⁶⁸ Navíc Dětrich, snad ve snaze dosáhnout na své míšeňské dědictví, spolu s císařem na sněmu ve Wormsu v prosinci 1195 přijal kříž.⁶⁹ Nevíme přesně, kdy vyrazil do Zámorí, nicméně ještě v březnu 1198 je doložen v Akkonu.⁷⁰ Po smrti císaře Jindřicha a v souvislosti se zvolením Filipa Švábského římským králem mu bylo jeho

⁵⁵ ŽEMLIČKA: Přemysl s. 66. Stejný názor autor zastává i ve svých novějších publikacích.

⁵⁶ WIHODA s. 79

⁵⁷ WIHODA s. 83

⁵⁸ NOVOTNÝ s. 1142

⁵⁹ NOVOTNÝ s. 1149

⁶⁰ NOVOTNÝ s. 1113 a 1114

⁶¹ Jarloch, FRB II s. 511, NOVOTNÝ s. 1142 a násl.

⁶² Doložen je například v prosinci 1193 v Gelnhausenu (RI IV/3 č. 326), v únoru 1194 v Saalfeldu (BB č. 336), v březnu 1194 v Norimberku (RI IV/3 č. 339).

⁶³ snad 24. června 1195 – k problematické dataci Albrechtova úmrtí srov. NOVOTNÝ s. 1143

⁶⁴ viz předchozí poznámka

⁶⁵ Kronika kláštera Lauterberg, později Petersberg, založeného roku 1124 Dedem IV. Wettinským.

⁶⁶ Chronicon Montis Sereni, Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum (MGH SS), Tomus XXIII, ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1874, s. 166

⁶⁷ Chronicon Montis Sereni, MGH SS 23 s. 166, Genealogia Wettinensis, MGH SS 23 s. 229. Dětrich je uváděn jako hrabě z Weissenfelsu (Codex diplomaticus Saxoniae regiae (CDS). Erster Hauptteil, III. Band, ed. Otto Posse a Hubert Ermisch. Lipsko, 1898, č. 8, s. 7 nebo CDS I A3 č. 15, s. 14 a 15)

⁶⁸ Přemysl byl spřízněn jak s Albrechtovou manželkou Žofií (byla dcera někdejšího knížete Bedřicha), tak i přítelem Albrechtova švagra Albrechta z Bogenu (jeho manželka Ludmila byla Žofinou sestrou).

⁶⁹ Annales Marbacenses, Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum (MGH SS), Tomus IX, ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1851, s. 66

⁷⁰ Scriptorum Rerum Prussicarum, I. Band, ed. Th. Hirsch, M. Toeppen a E. Strehlike. S. Hirzel, Lipsko, 1861, s. 223. Zde je uveden jako „markrabě míšeňský“.

dědictví vráceno.⁷¹ V té době však Přemysl Dětrichovu pomoc již nepotřeboval – ba naopak, blížila se definitivní roztržka mezi těmito dvěma panovníky, zapříčiněná Přemyslovou snahou o rozvod s Adlétou, Dětrichovou sestrou.

U Albrechta z Bogenu je situace poněkud složitější. Víme, že byl říšským hrabětem, nesoužovaly ho podobné rodinné problémy jako Albrechta Míšeňského. Zúčastnil se italského tažení Jindřicha VI. do Itálie v roce 1191, toho, na němž zahynul český kníže Konrád Ota.⁷² V létě roku 1192 sice císaře pohněval oním vpádem k sousedům, při němž mu tak vydatně pomáhal právě Přemysl, ovšem nevíme, že by se tato událost nějakým výraznějším způsobem podepsala na Albrechtově vztahu s Jindřichem VI.⁷³ Spolu s dalšími říšskými knížaty uposlechl císařovy výzvy a ještě na sněmu ve Wormsu v prosinci 1195 přijal kříž.⁷⁴ V císařově okolí se Albrecht zřejmě pohyboval poměrně pravidelně. Byl to také on, kdo císaři jako první oznámil narození syna Fridricha, pozdějšího císaře Fridricha II.⁷⁵ Tuto informaci přináší anály z bavorského kláštera v Altaichu; za touto větou je uvedena informace, že Přemyslovi je „přikázána císařova milost a dřívější vévodství“.⁷⁶ Je samozřejmě otázkou, zda tyto dvě události spolu časově souvisejí, pokud jsou navíc v kronice zařazeny do roku 1196, ovšem Fridrich II. se narodil již 26. prosince 1194.⁷⁷ Je možné, že císař v dobrém rozmaru po zprávě o narození následníka na Albrechtovu přímluvu jeho přáteli odpustil.

Vzhledem k tomu, že se Albrecht přihlásil na křížovou výpravu, lze i předpokládat jeho pobyt v roce 1197 právě ve Svaté zemi. Prameny bohužel mlčí. Nekrologium kláštera ve Windbergu, založeného rodem Bogenu, uvádí, že Albrecht z Bogenu zemřel 19. prosince 1197.⁷⁸ Již zmiňované anály kláštera v Altaichu ovšem uvádějí rok 1198,⁷⁹ byť již víme, že některé události mají zařazeny do nesprávných let, což může být zapříčiněno určitým časovým odstupem mezi datem sepisu a oněmi událostmi.⁸⁰ Bamberské nekrologium uvádí denní datum 20. prosinec, rok ovšem zmíněn nemá.⁸¹ Víme, že Albrechtovo jméno není uvedeno na zakládací listině Řádu německých rytířů z března 1198,⁸² což ovšem nemusí ještě nic znamenat. Jelikož windberský klášter patřil pod patronaci rodu Bogenu, přikláněla bych se spíše k tomu, že správný údaj o roku úmrtí má právě windberské nekrologium. Nepodařilo se mi však najít žádný pramen, který by přímo uváděl, že zemřel na křížové výpravě. Víme, že křížáci vyráželi do Svaté země postupně. První část výpravy vyplula snad již v březnu 1197,⁸³ další část vyrazila z Messiny počátkem září téhož roku a připlula do Akkonu 22. září 1197.⁸⁴ Jenže císařova smrt, k níž došlo krátce poté, co kontingent dorazil do Svaté země, přinesla i konec výpravy, přestože její někteří členové ještě v roce 1198 v Zámoří pobývali.

I pokud Albrecht z Bogenu opravdu vyrazil na křížovou výpravu, těžko můžeme nyní odhadnout, s kterým kontingentem odjel, a tudíž kdy k tomu došlo. Je však zřejmé, že pokud Albrecht opravdu zemřel v prosinci 1197 na křížové výpravě, těžko mohl poskytnout Přemyslovi vojsko před jeho druhým vpádem do Čech, ledaže na tom byli domluveni předem. Je také otázkou, jaké množství bojovníků byl Albrecht schopen uvolnit, pokud jejich část potřeboval sám. Tím ovšem pochopitelně není vyřešena otázka, zda na Albrechtově dvoře Přemysl pobýval po dobu svého vyhnanství – čas zde mohl vyhnáný kníže trávit i za Bogenovy nepřítomnosti, vždyť jeho manželka byla Přemyslova neteř.

Já sama se domnívám, že vojenskou (či finanční) pomoc k návratu na český trůn poskytl Přemyslovi spíše (také?) jeho bratr Vojtěch, salcburský arcibiskup, který se křížové výpravy jistě nezúčastnil,⁸⁵ a navíc mohl mít eminentní zájem dynastickém pokračování rodové linie svého otce na českém trůnu. Jak to doopravdy bylo, se už však zřejmě nikdy nedozvíme.

⁷¹ Chronicon Montis Sereni, MGH SS 23 s. 167, jako markrabě míšeňský je uveden minimálně v listopadu 1198 (CDS I A3 č. 31, s. 29).

⁷² Albrechta máme v červnu 1191 doloženého v Neapoli nebo u ní, a to hned několikrát: RI IV/3 č. 156, RI IV/3 č. 158, RI IV/3 č. 162.

⁷³ Byť z informace análů z Altaichu se můžeme domnívat, že ke ztrátě císařovy milosti mohlo dojít (Hermannii Altahensis Annales, MGH SS 17, s. 385).

⁷⁴ Annales Marbacenses, MGH SS 9, s. 66

⁷⁵ Hermannii Altahensis Annales, MGH SS 17, s. 385

⁷⁶ tamtéž

⁷⁷ V. Novotný o souvislosti nepochybuje (NOVOTNÝ s. 1149 a 1150).

⁷⁸ Monumenta Windbergensia, Monumenta Boica, Volumen XIV, 1784, s. 107

⁷⁹ Hermannii Altahensis Annales, MGH SS 17, s. 386. V poznámce k edici je uvedeno datum 19. prosince 1197.

⁸⁰ Opat Heřman, jejich autor, se narodil zřejmě v letech 1201 nebo 1202 (SCHMALE, Franz-Josef: „Hermann“, in: Neue Deutsche Biographie 8. 1969, s. 648)

⁸¹ Bibliotheca rerum germanicarum, Tomus 5, ed. Philipp Jaffé. Berolini, apud Weidmannos, 1864, s. 560

⁸² Scriptorum Rerum Prussicarum, I. Band, s. 223

⁸³ TYERMAN s. 489

⁸⁴ Arnoldi Chronica Slavorum, Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum (MGH SS), Tomus XIV. Hannover, 1883, s. 198

⁸⁵ To vyplývá například z následujících listin: HAUTHALER, Willibald – MARTIN, Franz, ed.: Salzburger Urkundenbuch. Bd. 2, Urkunden von 790-1199. Salzburg, 1916, č. 503 (datovaná 27.4.1196 v Raitenhaslach), č. 513 (datovaná 28.2.1197 v Leibnitz), č. 520 a 521 (obě bez denního data s rokem 1198, Salzburg).

Co z výše uvedeného plyne? Především to, že z nám dostupných listin (zatím nejsou například vydány listiny Jindřicha VI. pro neněmecké příjemce) nevyplývá nic o Přemyslově exilovém pobytu, což může být samo o sobě poměrně zarážející. Kde se toulal, že se neobjevil na žádné listině svých přátel a podporovatelů? Těžko říci, z útržkovitých zpráv několika kronik, které ještě navíc nejsou mnohdy zcela přesné, se příliš nedozvíme. Snad tedy, i po pečlivém zkoumání dostupných pramenů, můžeme pouze říci, že exil český kníže a pozdější král trávil u svých příbuzných a přátel, kteří jsou vyjmenováni výše.

Poděkování Ježkovi za připomínky zejména ke Knínským dohodám☺

Prameny:

- Bibliotheca rerum germanicarum, Tomus 5, ed. Philipp Jaffé. Berolini, apud Weidmannos, 1864.
Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (CDB): Tomus I, ed. Gustav Friedrich. Praha, 1904.
Codex diplomaticus Saxoniae regiae (CDS). Erster Hauptteil, III. Band, ed. Otto Posse a Hubert Ermisch. Lipsko, 1898.
Diplomataria Sacra Ducatus Styriae, Pars I. ed. Sigismund Pusch a Erasmus Fröhlich, 1756.
Druhé pokračování Kosmovy kroniky, Druhé pokračování Kosmovy kroniky, přeložili Hrdina, Karel – Tomek, Václav Vladivoj – Bláhová, Marie, komentáře Bláhová, Marie – Fiala, Zdeněk. In: Pokračovatelé Kosmovi. Svoboda, Praha, 1974.
Fontes Rerum Austriacarum, Scriptores 5, Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1863.
Letopis Jarlochův, Fontes Rerum Bohemicarum II. Příprava vydání Josef Emler, překlad Václav Vladivoj Tomek. Museum Království českého, Praha, 1874.
Monumenta Boica, Volumen XIV, 1784.
Monumenta Germaniae Historica, Scriptores (MGH SS), Tomus V, ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1844.
Monumenta Germaniae Historica, Scriptores (MGH SS), Tomus IX, ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1851.
Monumenta Germaniae Historica, Scriptores (MGH SS), Tomus XIV. Hannover, 1883.
Monumenta Germaniae Historica, Scriptores (MGH SS), Tomus XVI, ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1859.
Monumenta Germaniae Historica, Scriptores (MGH SS), Tomus XVII, ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1861.
Monumenta Germaniae Historica, Scriptores (MGH SS), Tomus XXIII, ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1874.
Monumenta Germaniae Historica, Scriptores (MGH SS), Tomi XXX Pars I. Hannover, 1896.
Regesta Imperii (RI) IV, Dritte Abt. 1152 (1122)-1190, 1. Lieferung 1152 (1122)-1158, ed. Johann Friedrich Böhmer, přeprac. Gergard Baaken. Kolín nad Rýnem, Vídeň, 1972.
Regesta Regni Hierosolymitani (1097-1291), ed. Reinhold Röhricht, 1893.
Scriptores Rerum Prussicarum, I. Band, ed. Th. Hirsch, M. Toeppen a E. Strehlike. S. Hirzel, Lipsko, 1861.
Salzburger Urkundenbuch. Bd. 2, Urkunden von 790-1199, ed. Willibald Hauthaler a Franz Martin, Salcburk, 1916.
SOUKUP, Pavel: Třetí křížová výprava dle kronikáře Ansberta. Knihovna Jana Drdy, Příbram, 2003
Urkunden Heinrichs VI. für deutsche Empfänger, ed. Bettina Pferschy-Maleczek (BB) [online]. 18.12.2012 [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.mgh.de/datenbanken/urkunden-heinrichs-vi-fuer-deutsche-empfaenger/>.

Literatura:

- NICOLLE, David: Třetí křížová výprava 1191: Richard Lví srdce, Saladin a zápas o Jeruzalém. Grada, Praha, 2008.
NOVOTNÝ, Václav: České dějiny dílu I. část 3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197-1253). Laichter, Praha, 1928.
SCHMALE, Franz-Josef: „Hermann“, in: Neue Deutsche Biographie 8. 1969.
TYERMAN, Christopher: Svaté války: dějiny křížových výprav. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2012.
WIHODA, Martin: Vladislav Jindřich. Matice moravská, Brno, 2007.
ŽEMLIČKA, Josef. Čechy v době knížecí 1034–1198. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2007.

ŽEMLIČKA, Josef: Přemysl Otakar I. Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu. Svoboda, Praha, 1990.